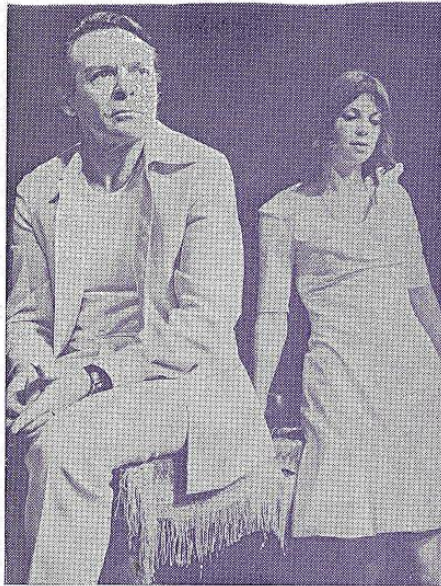

HRONIKA

terasa

MISLJENJA O XVII POZORJU

— Kada sam išao u selekciju da pogledam 37 predstava, moj put je otkrio jednu činjenicu: da je interes pisaca koji pišu na tlu Jugoslavije neposredno okrenut prema današnjem trenutku — istakao je Georgij Paro, direktor i selektor Sterijinog pozorja. — To sam i prihvatio u svojoj maloj »režiji« Igara.

No, da li su naši dramaturzi uspjeli da uhvate pulsaciju savremenog života i da li je to uspešno preneseno na pozorišne daske? To ostavljam drugima da presude, iako je presudu već izrekla novosadska publika i Ocenjivačka komisija JPI.

Još uzbudljiviji i zanimljiviji znak pitanja treba staviti i na to — kome se obraćamo našim pozorištem, a šta hoćemo da postignemo? da li pozorište mora da misli isto kao gledalac za koga i živi? I koji je to, zapravo, gledalac? I šta je to »narodno pozorište«? I još mnogo toga...

Na neka od ovih pitanja donekle su dali odgovore viđeni dramaturški planovi, a i sami rezultati insinacije u izvedenim predstavama. O svemu ovom bilo je dosta reči i na pratećim »manifestacijama« i skupovima, gde su »ljudi od pozorišta« i »ljudi od publike«, čini nam se više nenarodne nego narodne, isticali svoja mišljenja, utiske i još mnogo toga — o predstavama, pozorištu, svetu, kosmosu.

Najzanimljivije i najživlje bilo je u sali čitaonice Narodne biblioteke, gde je, po prvi put, zahvaljujući demokratskom gestu umetničkog direktora Sterijinog pozorja, Ocenjivačka komisija JPI držala javne sednice. Ovde je pozorišni kritičar Milosav Mirković »organizovao« Okrugli sto kritike za kojim je svako imao pravo glasa, pa čak i žiri.

Kuću oplakanu, memoarsku knjigu Rodoljuba Čolakovića o predratnom tamnovanju, o užasu robovanja i poniženja ljudi od strane ljudi smelo su upotrebili ubačeni songovi Duška Trifunovića. Bilo je i niz uspešnih scenskih metafora koje su upotpunile sliku Lepoglavskog pakla. Bila je to, zapravo, poema o ljudskoj izdržljivosti i poziv da se očuva sloboda u nama. *Prozivka za večnost* od Dimitrija Tadića, u režiji Bode Markovića i izvođenju Teatra Joakima Vujića iz Kragujevca, izazvala je na sve gledaoce i članove žirija snažan utisak.

Georgij Paro: — Najveća vrednost predstave je nesavršenost i nedovršenost glume. Mi smo kao gledaoci dovedeni u situaciju nadopunjavanja tih sudbina i tih nezavršenih rečenica.

Antun Soljan: — Život kao pisac pobeđio je pisca.

Slobodan Selenić: — Ovo je pozorište koje neće da komunicira sa našim razumom, već sa našim emocijama. Imamo ljudsku situaciju koja je i sama deo nas. A jedan događaj koji je toliko tragičan ne trpi interpretaciju, jer je to onda neka vrsta svegogrdla!

Vlado Kralj: — Bila je to ritualna predstava. Izvođači izvode akciju samo u prisutnosti gledaoce, a ni za gledaoce, ni za sebe.

Ljuba Tadić: — Ansambl je postigao javnu osamljenost. Oči i ruke koje su najopasnije da izdaju, da otkriju laž u glumcu u velikoj meri su funkcionisale. Ovo je jedan od mogućih puteva kako menjati glumu, jer pozorištu treba jedan gledalac — učesnik.

Pozorišni komad Borislava Pekića *Na ludom belom kamenu*, u režiji Ljubomira Draškića i izvođenju Ateljea 212 iz Beograda, ocenjen je kao izuzetno osveženje.

Svako društvo i svako vreme iznova i na svoj način »otkriva« većitu životnu situaciju koju je naslikao Servantes. A Pekić je, čini nam se, izveo pred nas dva Don Kihota, prikazavši nam ih u ogledalu moderne farse. On nam je pokazao da u korenu našeg nesporazuma sa svetom, tragikomedijske koje doživljavamo u istoriji, obično leži kakva nezdrava opsesija, neka megalomanska ideja koja je u punom rasporaku sa stvarnim životom.

— Svaki čovek je pomalo Don Kihot — pisao je Bjelinski — ali najviše su Don Kihoti ljudi sa plamenom uobraziljom i osećajnim srcem, no bez trezvenosti i takta za stvarnost. Zato je kod njih toliko komičnog, i to komično je tako tužno da izaziva smeh kroz suze... Don Kihoti su bili mogući otkad se pojavilo ljudsko društvo, a biće mogući sve dok se ljudi ne rasture po šumama.

— Antun Soljan: — To je prava komedija, jedna od vrlo retkih pojava u nas. Autor je ostvario jedan živ teatar, pun dijaloga, pun duha, uverljiv; jednom rečju, tekst je majstorski napisan.

— Zarko Jovanović: — Ideološko ludilo, to su drugi! — bila bi Pekićeva poruka.

— Vasilije Kalezić: — Reditelj je izvanredno uradio što je Pekićevu izrazitu ideološku oštrinu ublažio.

— Vlado Kralj: — Tekst se raspada na dva dela: na realni deo koji se pred našim očima pretvara u irealni (prva jednočinka *Generali ili srodstvo po oružju*); i na irealni deo koji ima aspiracije na realno (druga jednočinka *U Edenu, na Istoku*).

Da li smo u *Terasi* Jovana Hristića, u režiji Predraga Bajčetića dobili savremenu realističku dramu o smrti?

Eli Finci: — Hristić je pokušao da u tradiciji Čehova ostvari jednu savremenu dramu, za razliku od svog antičkog ciklusa. Ali nisam znao da je Čehov tako slab pisac!... Hristić nije dovoljno uspeo u tome da, uspostavljajući međusobne odnose, da ono zajedništvo tih sudbinskih lica. On je insistirao na neodređenosti likova i odnosa kao na kvalitetu. I tu leži glavna slabost Hristića, jer njegove ličnosti, nasuprot Čehovljevim, nemaju emocionalnog i intelektualnog volumena. Hristićeve ličnosti govore van atmosfere! Moje subjektivno mišljenje je da je trebalo dovesti cirkus, a ne Hristića.

Ljuba Tadić: — Javne i podzemne misli — to mi se veoma dopalo u ovoj predstavi, jer u našem sporacu jeziku doći do građanskog govora vrlo je teško.

Georgij Paro: — Postoji fatum — rak, što razjeda sve likove. To je drama trajanja, a ne konflikta... Lako je suprotstaviti se materijalnom neprijatelju, no u ovom slučaju čovek je osuđen na banalnost, neprijatelj je nevidljiv i ne može biti akcije niti revolucionarnog gesta.

Vlado Kralj: — Totalno se ne slažem da je to realistička drama. Radi se o tzv.

»nepostojećem trećem licu« koje je ili smrt, ili vreme...

Drama savesti Jevrema Brkovića *Svečanost se odlaže*, u režiji Blagote Erakovića i izvođenju Crnogorskog narodnog pozorišta iz Titograda, izazvala je više dilema.

Slobodan Selenić: — Imali smo tipičnu sartrovski situaciju, na jednom filozofsko-etičkom planu postavlja se pitanje o čovekovom ponašanju...

Dragan Klaić: — Lovčenski visovi i Dedinjski visovi se ne susreću, a dramski tekst na sudaru bi se ostvario.

Zarko Jovanović: — U ovoj dramati sadašnjost je potisnuta od prošlosti, i tu je dramski sukob.

Vlado Kralj: — Da li je svaka emocija umetnički kreativna?

Tomislav Ketig: — Da li krivica uopšte postoji?

Georgij Paro: — ...Antičkim zborom koji gleda sa scene, reditelj je hteo da poništi vremensku barijeru i da ceo istiniti događaj o ženi koja je ugušila svoje novorođenče da bi spasila partizane u pećini — pretvorio u mit. Da iz čitanke, parole, demagogije, iz ničeg što je prolazno, jeftino i lako — kroz dramu savesti, kroz skupnu cenu platimo stvaranje mitova. U tome vidim dubok Brkovićev humanistički postupak.

O *Norcima (Ludacima)* Dušana Jovanovića, u režiji Zvoneta Sedlbauera i izvođenju Slovenskog ljudskog gledališta iz Celja bilo je kontradiktornih mišljenja.

Antun Soljan: — Tema teksta je povjesna ironija ljudske sudbine, odnosno da je u svakom ratu, revoluciji — čovek osuđen da strada iznutra; on se menja i psihološki i moralno... Predstava je koristila svemogućnost teksta da napravi jednu antologiju pomodnih rešenja koja su sada u toku.

Bogdan Čipčić: — ...Sinoć je sve posrano...

Vjeran Zupa: — Ovo je apsolutni nihilizam, dramatičan, izveden iz naše vlastite povjesti. A da li je ona takva da može iz nje da proizađe apsolutni nihilizam?

Nebojša Komadina: — Meni se čini da se tu ne radi o nikakvom nihilizmu, već o romantičnom kriku jedne mladosti koja je među nama prisutna. Okruženi smo raznim studentskim demonstracijama, majicama sa likom Ce Gevare — koje javno osuđujemo, a u sobama im tiho aplaudiramo.

Vlado Kralj: — Da je predložka nihilizmu bila naša povjest — s tim se ne slažem sa Zupom... Predstava je »izgorela pred našim očima« lakrdijaško-kabaretskim načinom izvođenja.

Zvone Sedlbauer: — *Ludaci* su luda drama. I pošto naslov ne može da iscrpe sadržinu, autor mu je dodao i podnaslov — *istorijska drama (1963)* — verovatno zato što je kontinuitet ludosti uvek bliže istoriji nego pamet savremenosti...

Predstava *»Hamleta«* u selu Mrduša Donja, općine Blatuša Ive Brešana, u režiji Božidara Viočića i izvođenju Teatra ITD iz Zagreba, dobila je najviše pohvala i nagrada.

Zarko Jovanović: — Brešan je uspeo da uhvati tu balkansku tminu, i ne samo balkansku.

Ivo Brešan: — Ovde se ne radi o adaptiranju Šekspira na naše tlo, nego o destrukciji Šekspira, iz koje izrasta drama naših prilika... Hteo sam stvoriti jednu tragediju koja bi zapravo bila i crnja od Šekspirove. Mislim da sam u tome i uspeo, iako moj protagonista nije poginuo. Pogibija nije nužna da bi se tragedija desila.

Vjeran Zupa: — Nije izvršena destrukcija Šekspira, već je elementarno pokazano da se i najviši oblik kompletaoije raspada u susretu sa našim jezikom... Pokazali smo našu drskost da se nasmejemo onome što u najdubljem smislu jesmo.

Božidar Viočić: — Ima nečeg suludog i krajnje smionog u Brešanovoj ideji da Šekspirovog *Hamleta* presadi u selo Mrduša Donja, koje nominalno ne postoji, ali nam je svima i predobro poznato. Ostvarenje te zamisli podjednako dodiruje granice nevjerovatnog i nemogućeg, kao što prijeto padom u prizemno i banalno.

Dragoslav Stakić

STERIJINE NAGRADE

Ocenjivačka komisija XVII jugoslovenskih pozorišnih igara proglasila je za najbolju savremenu domaću dramu *Predstavu »Hamleta« u selu Mrđuša Donja, općina Blatuša*, kojoj je dodeljena i Sterijina nagrada

predstava »hamleta« u selu donja mrduša

za najbolju predstavu u celini, a Božidar Viočić je dobio ovo visoko priznanje za režiju.

Prozivka za večnost dobila je vanrednu Sterijinu nagradu, a za glumačka ostvarenja su nagrađeni: Neda Spasojević (*Terasa*), Đorđe Jelisić i Vlastimir Stojiljković (*Na ludom belom kamenu*), Spiro Guberina (*Hamlet*) i Božo Sprajc (*Ludaci*).

Za scenografsko rešenje nagrađen je Strahinja Petrović (*Kuća oplakana*), dok je Borislav Pečić nagrađen kao autor najbolje savremene komedije.

Sterijine nagrade za dramaturgiju, adaptaciju i kostimografiju ovog puta nisu dodeljene.

Žiri Tribine mladih je svoju nagradu dodelio Vlasti Knežević kao najboljoj mladoj glumici ovogodišnjeg Pozorja.

FEST — FESTIVAL ILI FIESTA

Dovoljno je vremena proteklo od svršetka FEST-a i sada je moguće o njemu pisati distancirano i rasterećeno od prvih utisaka, koji su skoro po pravilu subjektivni i onemogućuju racionalan, kritički sud. Kada je konačno sve novinstvo utihnulo i kada su pristaše izabrale nove teme za svoje sentimentalisanje, potrebno je smireno i analitički uvideti prednosti ili nedostatke koje sobom nosi ova, svakako najveća, filmska manifestacija.

Konceptija FEST-a, prikazana u slojevima, ipak nosi samo jedan bitan činilac: smotra onih filmskih ostvarenja koja su tokom godine dobila atribute najboljih, najgledanijih ili, što je gotovo uvek najvrednije, dela koja su u svetu filma izazvala kontraverzne sudove i stavove. Utoliko je isforsirano i artifičijelno tumačenje o prevashodnom umetničkom kvalitetu kao uslovu za uvršćenje u program. Nekakv drugi element konceptije ne postoji, uticaji nemaju nikakve estetičke vrednosti, stoga je koncept čisto formalnog karaktera. Pravo učešća na FEST-u imaju svi oni filmovi koji su na raznim međunarodnim i domaćim festivalima izborili nagrade ili filmove čija je redovna distribucija onemogućena raznim

društvenim aparatima u svojstvu cenzure (*Specijalni program* Dušana Makavejeva).

I, naravno, takav koncept nam ne nudi nikakvu selekciju za procenu stanja u kinematografijama tokom jedne godine. Sadržaj FEST-a nudi nam samo procene različitih žirija, u različitim društvenim sistemima — od socijalističkih do fašističkih režima. Time je ukinuta mogućnost da se stekne uvid u ostvarenje mnogih autora kojima je sopstveni sistem stao na put da se probiju do tržišta. Ono što koncept FEST-a nudi, ovakav kakav je, jeste informacija o ostvarenjima pojedinih autora, o kriterijumima žirija na različitim festivalima i o smislenosti, odnosno besmislenosti ulaganja finansijskih sredstava u projekte ovakvog ili onakvog angažmana. Ovogodišnji filmovi — spektakli na FEST-u očitno potvrđuju ovo naše mišljenje.

Ovakvo konstituisan sistem informacija, koji ne daje stvarnu sliku stanja u produkciji filma, bez obzira na sve negativne komponente što ih sobom nosi, ima, dakako, i niz svojih prednosti. Publicistička propagandna mašinerija, neminovno pratilac ovakvih manifestacija, čini nesumnjivo mnogo u popularizovanju filma kod publike koja sve više napušta bioskopske dvorane. Cifra od sto hiljada posetilaca tokom jedne nedelje dana, koliko traje FEST, kazuje veoma mnogo. Uz to, prisustvo mnogih velikana glume i autora filmova, čine FEST još propagandnijim. Bez obzira što novinari kukaju zbog nepostojanja nekakve radne atmosfere ili radnog karaktera Festivala, njegova funkcionalnost je mnogo značajnija u socijalnom smislu, nego u estetičkom. Interesi tri stotine novinara ne mogu se porediti sa interesom sto hiljada posetilaca. Time se ne potcenjuje važnost novinarstva — jer, kako je kazano u rpehodnom paragrafu, funkcionalnost novinstva je hendikepirana onemogućenošću sagledavanja komparacijom različitih estetičkih stvarjenja jednogodišnje produkcije. Funkcija FEST-a je omasovljenije filmske publike, nikako estetičko-didaktično osvešćivanje konzumativnog auditorija.

Funkciju FEST-a izneveravaju distributeri. Filmovi koji se mogu gledati na Festivalu obično se sa zakašnjenjem ili nikada ne nađu u distribuciji. Ovaj poslednji činilac, u stvari je i najvažniji: nakon smotre filmova i propagande putem sredstava informisanja, sledi distribucija, to jest, otkup filmova. Ako se filmovi ne otkupe uopšte ili u veoma kratkom vremenskom periodu, FEST se transformiše u smotru za »elitnu«. I, umesto da se popularizuje, film kroz »elitizam« gubi publiku, a funkcija FEST-a, pošto gubi i to moćno oružje postojanja, prerađa u afunkcionalnost.

Dušan Sabo

SMRT JASUNARIA KAVABATE

Šesnaestog aprila ove godine ubio se japanski pisac Jasunari Kavabata, dobitnik Nobelove nagrade za književnost 1968. godine. Rođen je u Osaki 1899. godine kao sin lekara. Godinu dana kasnije umire mu otac, nakon još godinu dana i majka. Odrastao je kod dede i babe. U ranim godinama gubi i jedinu sestru koju je imao. U sedmoj godini mu umire baba, a u toku dečastva i deda. Ostaje sam, bez porodice. (U svom prvom štampanom delu koje je nazvao *Intimni dnevnik šesnaeste godine* opisao je lucidno agoniju svog dede). Studira englesku književnost na Carskom univerzitetu u Tokiju. 1921. godine osniva, sa četiri prijatelja, časopis *Šinšingō* (*Nova misao*), u kojem štampa svoje delo *Praznična scena*. Posle toga piše niz kratkih romana i minijaturnih novela koje štampa 1924. godine pod imenom *Roman pregršiti ruke*. Dve godine kasnije objavljuje dužu novelu (ili kratki roman) pod nazivom *Igračica iz Izua*.

Nekoliko godina kasnije objavljuje roman *Crvena grupa iz Asakuse*, gde opisuje život igračica iz istoimenog tokijskog kvarta, a zatim roman *Životinje* — priču o jednom manijaku i njegovom odnosu prema malim životinjama, jedno od svojih remek-dela. Počev od 1935. godine, objavljuje po

raznim časopisima pojedinačne fragmente koje će 1937. godine sakupiti u celinu koju će nazvati *Zemlja snega*. Deset godina kasnije će se pojaviti konačna verzija tog slavnog romana (konačna verzija sadrži scenu požara koju je napisao 1940. godine). Kavabata će se poslužiti istom tennikom sakupljanja već objavljenih fragmenata i 1949. godine za knjigu koju će nazvati *Jato ždralova* i 1951. godine objavice drugu, konačnu verziju te knjige. Naredne godine izlazi Kavabatina *Grmljavina u planini*. Sadržaj Kavabatina dela se prvi put javlja 1948. godine i sadrže oko 16 tomova. On spada u red najviše prevedenih japanskih pisaca. Po nekim njegovim delima su pravljene i filmovi, kao što je, na primer, novela *Dani, neaetije, mesec...*

Tipična Kavabatina senzibilnost je velikim delom tipična japanska senzibilnost. Ovim nimalo ne želim da umanjim njegovu vrednost kao pisca; naprotiv. Na njega su u mladosti neizmerno uticali dela iz velike japanske kulturne epone *hejan*. Za Kavabatu se može reći da je veliki japanski pesnik iako je pisao romane. Njegovi romani su, u stvari, skup malih, fino uocenih i opisanih celina, od kojih svaka može »stati na dlan jedne ruke«, kako je sam govorio. Taj niz pesama u prozi, koji se postepeno pretvara u klasičnu formu romana je tipičan Kavabatini kreativni prosek.

Izgleda pomalo jednostavno tvrđenje da se Kavabata (72 godine) ubio zbog starog Japana koji nestaje. On je u toku svog dugog života imao dovoljno prilika da doživljava to nestajanje starih japanskih vrhova, starih normi i koncepcija. Imao je dovoljno vremena, znanja, duna, ljubavi i snage da zabeleži ono što nestaje, a što po njegovom shvatanju ne bi trebalo da nestane. O tome svedoči čitavo njegovo delo. Oni koji su bili blizu Kavabate ili su mu bili bliski, možda će moći da kažu nešto više o njegovom nestanku.

Poslednja Kavabatina knjiga koju sam pročitala bila je *Uspavane lepoticice*. To »remek-delo« japanskog erotizma« govori o neobičnoj javnoj kuci gde dolaze starija gospoda da provedu noć *porod* lepih, mladih i nevinih devojaka koje su uspavane za jednu noć posredstvom neke droge. Devojka spava, naga je, u tišini noći čuje se njeno disanje i oseća se miris njene kože... Stari gospodin leži kraj nje, može da je dodiruje, da je miluje i može da se, pokraj nje, *seca* svih žena i svih trenutaka koje je nekada provodio sa ženama... Ponekad se desi da, ujutro, diskretno osoblje te neobične javne kuće tiho iznese nekog takvog gospodina kome je u toku jedne takve noći srce zauvek prestalo da kuca.

Erotizma tu nema, ali je to stvarno izuzetno nadahnuta reč o starosti. Ili o mladosti. Starost je tu bila *crno* koje poput senke podvlači *belo*, da bi se ovo drugo bolje istaklo. Taj odnos *crnog* i *belog*, *punog* i *praznog* prostora jedan je od osnovnih elemenata japanske estetike.

Borjanka Ludvig

»KNJIŽEVNA REČ« I »ZNAK«

U Beogradu su se pojavila dva nova književna glasila: *Književna reč*, list Književne omladine Srbije (glavni i odgovorni urednik Milisav Savić) i *Znak*, časopis studenata Filološkog fakulteta (odgovorni urednik Radomir Glušac).

Književna reč u prvom broju objavljuje opširan uvodnik Srbe Ignjatovića. Zatim, poeziju M. Maksimovića, C. Jankovskog, V. Milatovića, R. Mićunovića, M. Vojvodića, kao i prevedenu poeziju T. Hjuza i mladih mađarskih pesnika Jugoslavije; prozu S. Simonića... i razgovore sa Milutinom Petrovićem i Mirkom Kovačom.

Znak, objavljuje poeziju V. Pope, N. Šerban, D. Draškovića, K. Ilića i prevedenu poeziju A. Bloka, G. Grasa, S. Kvazimoda i drugih; prozu M. Savića i D. Bugarića; eseje V. Milatovića i J. Pejčića; prikaze knjiga O. Davića i Lj. Ršumovića i intervju sa Mešom Selimovićem.